

cions relacionades amb la Passió fora del cicle festiu de la Setmana Santa —per exemple, les Moixigangues de Vilafranca o de Vilanova i la Geltrú o el ball parlat de Santa Magdalena de la Masó— o amb sectors de la població fidels a un fenomen místic —Josefina Roma, «La Passió viscuda en el propi cos: estigmes i vidents».

L'exposició del treball de recuperació del recitat de les *desmes* —que expliquen la conversió de la samaritana— de la processó de l'Encontre, el diumenge de Pasqua, a Flix, va introduir de manera prou evident el paper d'aquestes representacions en la manifestació de la identitat d'una població. Aquest component identitari va continuar fent-se palès en la taula rodona ja esmentada en què es posà de manifest la capacitat de mobilització de les representacions de teatre popular, més enllà de les creences personals, a partir d'un sentiment de pertinença a una comunitat i de participació en el treball col·lectiu.

Per altra banda, en el transcurs de les jornades es va evidenciar també les diferents problemàtiques que afecten, en l'actualitat, les representacions que es fan en un escenari i aquelles que es fan al carrer o a l'interior d'una església en el marc de rituals festius. En les primeres, es documentà un seguit de condicionants propis de l'espectacle teatral; en les segones, l'evolució ve marcada per les transformacions en la religiositat popular, el sentit del patrimoni, els components identitaris...

Finalment, es va reflexionar sobre com els mitjans audiovisuals —ràdio o cinema— han aportat noves percepcions de la Passió. L'aportació sobre la ràdio i la Setmana Santa reusenca va mostrar el paper altament funcional d'aquest mitjà en el seguiment popular d'actes tradicionals —com la funció de l'Agonia, al migdia del Divendres Sant, en el cas reusenc, descrit per Enric Tricaz— i la seva contribució, durant dècades, a la creació d'un paisatge sonor característic d'aquestes diades.

Les comunicacions presentades sobre cinema, davant la dificultat òbvia de reflectir la divinitat —de fet, no poques pel·lícules presenten Crist sense que aparegui a la pantalla—, reflectiren el fet que aquest mitjà ha mostrat la imatge humanitzada del personatge en la seva evolució, des d'una figura que poua de les representacions d'altres arts, com la pintura, fins a tractaments concrets, fruit de posicionaments ideològics.

En resum, aquestes jornades van resultar un marc molt interessant d'intercanvi de coneixements i van servir per obrir expectatives de treball i de noves recerques.

Tal com apuntàvem a la convocatòria, atesa la gran riquesa de representacions existents a Catalunya, hauria estat impensable tractar-les totes en unes poques sessions de treball. Es tractava d'una primera aproximació, de ben segur amb mancances, i documentant ja de bell antuvi la necessitat de seguir fent trobades sobre el tema.

Els resultats d'aquesta primera experiència motiven, certament, la continuïtat del treball. D'una banda, perquè aquest tipus de manifestacions populars són objecte d'un programa de recerca de l'entitat, centrat geogràficament en les comarques del sud del Principat. De l'altra, perquè, com a conseqüència d'aquestes jornades, s'han establert línies de col·laboració amb altres investigadors o associacions.

A l'horitzó hi ha la proposta d'organitzar, per a l'any 2001, unes noves jornades —més especialitzades temàticament—, dedicades aquest cop a la figura dels soldats que, amb el nom d'armats, manies o estaferms, entre d'altres, participen en els actes tradicionals de la Setmana Santa.

Grup de Recerca d'Antropologia Tèxtil

Josefina Roma (UB), Silvia Ventosa (MEB)

A l'inici del curs acadèmic 1999-2000 es va constituir un grup de recerca dins de l'Institut Català d'Antropologia (ICA): Grup de Recerca d'Antropologia Tèxtil, format per Silvia Ventosa, Carme López Peyri, Francesca Piñol, Imma Pla, Judith Rafel i Josefina Roma, aplegant així interessos museològics i patrimonials amb els dels ensenyaments superiors així com el de la pràctica d'artesania tèxtil. Ha estat un primer pas en el reconeixement d'una part dels estudis antropològics que fins ara havien estat negligits en el nostre país. El món del tèxtil, no obstant això, ha estat i és, una part cabdal de la nostra història i patrimoni, i li devem en gran mesura la nostra revolució industrial. Fins i tot sembla impossible ara que no hagués estat un tema central en les recerques antropològiques, tant pel que fa a antigues tècniques artesanals, a l'estudi de la seva contribució a l'economia domèstica, a l'educació històricament considerada de la dona, com pel que fa a les formes de vida generades per la industrialització del tèxtil, per arribar al món de la moda i la indumentària.

Aquest àmbit de la recerca antropològica recull l'experiència, en primer lloc, de la mirada total de l'antropòleg en el seu treball de camp en els dits pobles primitius. Per una part, la teoria de la cultura amb un sentit holístic, recollia la necessitat d'explorar totes les configuracions culturals com a significati-

ves per a la comprensió total. Ara bé, en la pràctica, no tots els antropòlegs podien excel·lir en totes les especialitats culturals, però es veien abocats a recollir tant la música, com el parentiu, la dansa com la religió, l'economia com el teixit. El resultat depenia tant del coneixement i l'afecció de l'antropòleg, com de les dificultats de la societat estudiada, així com de la mestria a comunicar dels mateixos informants. Sovint ens trobem amb descripcions molt superficials tant de danses, com de les tècniques en què no eren especialistes. En canvi, les descripcions d'especialitats que l'antropòleg dominava eren detallades a bastament, de manera que podia donar una impressió deformada d'aquella cultura, de manera que s'atribuïa l'èmfasi en determinades configuracions, a rellevàncies de la mateixa cultura i no pas al fet que es tractés de l'especialitat dominada per l'investigador.

La limitació del gènere de l'antropòleg va ser cabdal per silenciar l'art del procés tèxtil, ja que en moltes cultures són les dones les que dominen aquest patrimoni, i l'investigador, sovint mascle, no hi tenia entrada, si no era a la superficialitat.

Així i tot, alguns antropòlegs, a temps parcial, com és el cas dels missioners van poder apreciar el procés tèxtil com a mitjà per al desenvolupament dels pobles, com ara el P. Masferrer al nord de Luzón (Filipines) que va

intuir que la gran mestria d'aquells pobles en el teixit podria afavorir la seva entrada en la societat nacional moderna, i per aquesta raó va estudiar les seves tècniques tèxtils. El mateix va passar amb la gran riquesa del procés de tenyit d'ikat a Indonèsia.

L'altre camp que aportava dades i descripcions tèxtils tradicionals, va ser el del folklore europeu. Efectivament, després d'explorar el món de la literatura oral, de la música i del llegendari, el folklorista europeu va eixamplar el seu interès per les tècniques locals artesanals, i entre aquestes, del vestit i la indumentària. Així va aplegar gran quantitat de material, i descripció de tècniques. Totes eren necessàries per bastir la nova figura del vestit nacional o identitari, i es va mobilitzar les especialistes en brodat i costura, les estudiants i mestres de les escoles de magisteri.

A Espanya, aquest sector va tenir un ressò extraordinari sota la direcció d'un gran folklorista-etnòleg, professor de l'Escola Normal, D. Luis de Hoyos, que va formar una munió d'investigadores en aquest camp, que van recórrer la península, des del coneixement necessari que els mestres tenien dels poblets més allunyats, i tot el material aplegat forma el gran tresor de l'antic Museo del Pueblo Español de Madrid, ara Museu Nacional d'Antropologia.

Les mestres, en les seves co-

munitats van ser a la vegada investigadores i difusores de tècniques tèxtils a causa de l'ensenyament de les noies que preparaven l'aixovar per casar-se i que exigien de la mestra una guia i una innovació constant per destacar entre veïns i parents. Aquest col·lectiu, sovint negligit en la gran recerca de l'antropologia ha estat un dels reductes de coneixement local més enriquidor.

La continuïtat de la seva tasca va ser transformada a través dels anys de dedicació de la Secció Femenina, que va ajudar a catalogar la recerca folklòrica amb connotacions de superficialitat, perquè el que havia d'ésser una especialització en el coneixement del procés tèxtil va quedar com a paradigma d'una classe de folklore per a l'exposició i la teatralitat, conegut com "folklore-adormidera", sense connectar l'estudi amb la realitat social ni amb la cultura com un tot, i creant per tant, una imatge negativa d'aquesta recerca que hauria de perdurar molts anys.

La gran florada d'estudis d'història econòmica i social que s'ha desenvolupat en els darrers vint anys ha portat al reconeixement dels obrers, dels dissenyadors i enginyers tèxtils. Filadores, teixidors, estampadors i tota la gamma d'especialistes en el procés tèxtil que comportava la transformació industrial, així com la seva retroalimentació amb l'artesanía que encara perdurava, tots ells van ser assumits

com a protagonistes de la història, i la munió de dones fabricants, treballant d'estels a estels van començar a furnir estudis acurats sobre la vida i l'obra d'aquelles artistes anònimes i moltes vegades submergides en el seu treball. És doncs, del camp de la història social i industrial que el procés tèxtil va guanyar adeptes entre els investigadors.

Juntament amb la industrialització, el fenomen de la moda, de la indústria que mou tot el món i de totes les seves derivacions, van fer-se cada cop més objecte dels estudis de sociòlegs i antropòlegs, sobretot anglesos i nord-americans, en la línia de revistes científiques com *Fashion Theory*, que recull les recerques d'arreu d'Europa, des dels Col·legis d'Art anglesos, la Universitat de Bari o les universitats angleses de Leeds i Brighton, i les americanes, així com els museus Bata and Shoe de Canadà, o el Metropolitan Museum of Art.

És ací on els especialistes en estudis de gènere han trobat un aparador de les estructures socials. La moda, en tots els seus vessants esdevé el marc adient per estudiar la imatge. El vestit i el cos ens parlen del poder, del coneixement, del gènere.

De retruc, tota aquella activitat tradicional relegada o confiada a la dona pren també una embranzida explicadora de les relacions socials, dels valors assignats al gènere, com ens mostra l'obra de Barbara Burman, directora del Centre per a la Història dels Teixits i del vestit a Southampton. El filat, el teixit, el tenyit, el brodat, la confecció, el sargit, totes aquestes tasques, sovint femenines, recobren un nou significat a la llum dels estudis de gènere, com proven les obres de Lidia Sciana o Ruth Barnes a l'Amèrica del Nord i a Anglaterra.

Un altre retrobament ha esperonat els estudis del món tèxtil: la recerca i la nova valoració de les tècniques artesanals locals com a patrimoni. Els antics tei-

xits, els telers artesanals, els tints vegetals tradicionals han estat patrimonialitzats, al costat de tantes tècniques locals. Aquest enfocament patrimonial ha anat acompanyat d'una moda imperant de retorn a les artesanies, a la rusticofília i al respecte per l'entorn. Tot ha beneficiat aquesta nova mirada al patrimoni local, fins al punt de ritualitzar-la i sacralitzar-la a vegades, amb un entorn festiu. Avui dia, les colles de puntaires, per citar-ne un exemple, són sol·licitades en les festes majors i arriben a formar un col·lectiu dinàmic, que, com una faràndula de Carnaval, va arrossegant més i més adeptes. La conversió d'un ofici o d'una feina quotidiana en element festiu, no és pas nou, però cal ressaltar-ne l'actualitat patrimonial per entendre la revifalla d'unes tècniques i una saviesa en un altre context del que li era propi.

Els estudis del tèxtil i la indumentària han format part del món dels museus, de la recerca de l'objecte com a testimoni cultural, encara que la seva dificultat de conservació hagi estat un obstacle en la seva exposició. Per aquesta raó, no ens ha d'estranyar que molts grups de recerca tèxtil hagin sorgit en el si de museus amb fons que reclamen una dedicació més enllà de la descripció i la catalogació.

L'estudi de les cultures, tant les llunyanes, com les properes, porta a qüestionar-se el silenci dels investigadors sobre reductes que semblaven menors o massa quotidians, malgrat que és en aquesta quotidianitat que la recerca tracta de destriar-ne els paradigmes, les peces estructurals, l'explicació del tot. Altres àmbits, com l'alimentació van trobar més aviat la valoració de la seva importància. Ara li toca a la indumentària, al procés tèxtil, de mostrar la seva centralitat en la cultura dels grups com a important signe identitari.

Com altres configuracions culturals, participa d'una qualitat

de llenguatge, amb el seu simbolisme, i com altres manifestacions estètiques pot respondre a la interpretació que en fan de la cultura del grup. No es tracta doncs, d'estudiar el procés tèxtil, des de la fibra a la moda, com una part de la cultura solament, ni com un producte cultural només, sinó de veure a través de les seves construccions estructurals i simbòliques, una interpretació de la pròpia cultura, que pot fer transparent, a través d'unes tècniques, d'uns valors, d'uns aprenentatges, el que passaria de forma opaca davant l'investigador.

Davant d'aquesta iniciativa de recerca hi ha una munió de projectes, alguns ja assolits, com la tesi doctoral de Sílvia Ventosa sobre les cotillaires, presentada a la Universitat Rovira i Virgili (URV), l'any proppassat. La realització en curs d'una altra tesi de doctorat, també a la URV, de Francesca Piñol, així com la d'Imma Pla, pràcticament acabada, sobre les puntaires, i els cursets en el si de l'ICA, i els cursos d'història de la moda de Carmen López Peyri a diferents institucions.

La projecció del grup internacionalment està madurant un projecte de Col·loqui Europeu sobre «Els vestits tradicionals, una visió crítica de la seva funció identitària».

Un altre projecte de recerca que s'ha proposat per a la consolidació del grup és l'estudi i la publicació del fons d'indumentària tradicional de l'antic Museu d'Arts, Indústries i Tradicions de Barcelona, ara Museu Etnològic, cosa que permetria el contacte amb altres museus, tant de la península com d'altres països europeus, que han engegat una recerca interdisciplinària sobre aquests objectes que ens poden portar a veure tant les connexions entre els vestits tradicionals, les creences i la mitologia dels pobles, com també la seva reinvençió com a part dels valors identitàris del grup.

En resum, aquest grup es presenta com un equip viu, que du i durà a terme projectes de comunicació amb altres estudiosos, i de divulgació de la disciplina tèxtil tant per al gran públic com per als mateixos antropòlegs.

Nova antropologia de les societats mediterrànies: una bibliografia

Berta Maroto Sales
Ferran Vera Gras
Marta Vives Jornet

Aquest recull bibliogràfic té per objecte proporcionar una relació àmplia de bibliografia que, des del camp de l'antropologia, se centra en l'estudi de les societats mediterrànies. Com indica el títol, es tracta d'una selecció dels treballs més recents, si bé no falten les referències a algunes obres no tan recents que han marcat durant molts anys les línies de treball dels estudis que s'han fet, com és el cas de les obres de J.G. Peristiany, J. Davis i altres. En el camp més teòric, donar una major o menor unitat al conjunt de les societats mediterrànies ha estat i continua estant, objecte d'estudis i debats. Autors com J. Davis i J.G. Peristiany ja es plantejaven, en els seus estudis de caràcter més global, si es pot parlar d'una regió mediterrània en tant que zona homogènia. Estudis més actuals, més locals i sovint realitzats per antropòlegs de la regió, mostren com les societats mediterrànies són societats amb unes particularitats i diferències entre si molt importants, sobretot si tenim en compte que dins de l'àrea mediterrània tenim tant regions del Sud d'Europa com regions del Nord d'Àfrica com regions de l'Oest d'Àsia, regions amb unes particularitats polítiques, socials, culturals i econòmiques molt importants.

Si bé la intenció era la de recollir bàsicament estudis d'antropologia, cal dir que en aquest camp d'estudi, com en molts d'altres, la interdisciplinarietat és no només una realitat sinó una necessitat, i és per això que apareixen citades obres de sociòlegs, politòlegs, historiadors o economistes. Cal dir que la relació bibliogràfica que es presenta és clarament més exhaustiva quant als països del Magrib que respecte a altres societats de la Mediterrània. Aquesta realitat respon simplement a la necessitat de limitar una zona d'estudi tan ampla i sobre la qual hi ha abundància d'estudis locals. Així doncs, són evidents les limitacions, es

podria dir "geogràfiques", que té un recull així. Per altra banda, però, s'ha intentat posar de relleu el creixement dels estudis locals realitzats per antropòlegs de la zona, i això clarament es pot veure en els estudis sobre societats magribines; en aquest sentit, el recull bibliogràfic sí que assoleix, modestament, la necessitat de mostrar aquesta realitat.

Índex d'autors

1. ABOUHANI, A. «Les pouvoirs dans la ville: multiplicité des centres de decision et attitude des populations». *Correspondances*. IRMC, núm. 14, gener 1994.
2. ABOUMALEK, M. *Qui épouse qui? Le mariage en milieu urbain*. Casablanca: Afrique Orient, 1994.
3. AHCÈNE BELARBI. «Algérie. La arabisation: mito y realidad». A: *Dossier Amazigh núm. 3: El bereber sigue siendo la asignatura pendiente de la universidad española*. Granada: Colectivo de Documentación y Estudios Amazighs, octubre 1993.
4. AHERDAN, M. «Celebrations traditionnelles». *TIFINAGH*. Dec 1993-Jan 1994
5. AHERDAN, M. «Izlan». *TIFINAGH*. Septembre 1995, núm. 7.
6. AHERDAN, M. «La fete a l'agonie». *TIFINAGH*. Fev-Mars 1994.
7. AHERDAN, M. «Timerssa (suite)». *TIFINAGH*. Mai 1995, núm. 5-6.
8. AHERDAN, M. «Timerssa». *TIFINAGH*. Avril-Juillet 1994, núm. 3-4.
9. AHERDAN, O. «Hamadchas du Zerhour; Hamatsas des kwakiutls. Quel rapport?». *TIFINAGH*. Dec 1993 Jan. 1994, núm. 1.
10. AÏT AHMED, M. «Le berbérisme. De l'unité du mouvement culturel aux divisions politiques». A: [Auteurs diversos] *Maîtriser ou accepter les islamistes. Hérodote*. Re-